

**БЕЛАРУСЬ У ГАДЫ
ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ
ВАЙНЫ І
ПАСЛЯВАЕННАЕ
АДНАЎЛЕННЕ
(1941-1953)**

**1. ПАЧАТАК
ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

Перадваеннае становішча БССР

- Саветызацыя Заходняй Беларусі
- Стварэнне ў 30-я гг. абарончых ліній уздоўж заходняй мяжы (лінія Сталіна і лінія Молатава)
- Распрацоўка наступальнай ваеннай дактрыны СССР, мілітарызацыя грамадства (новыя віды ваеннай тэхнікі, законы аб узмацненні дысцыпліны, узмацненне ідэалагічнай работы)
- «Дагавор аб дружбе і мяжы» паміж СССР і Германіяй

Границы Беларуси
1926-1946

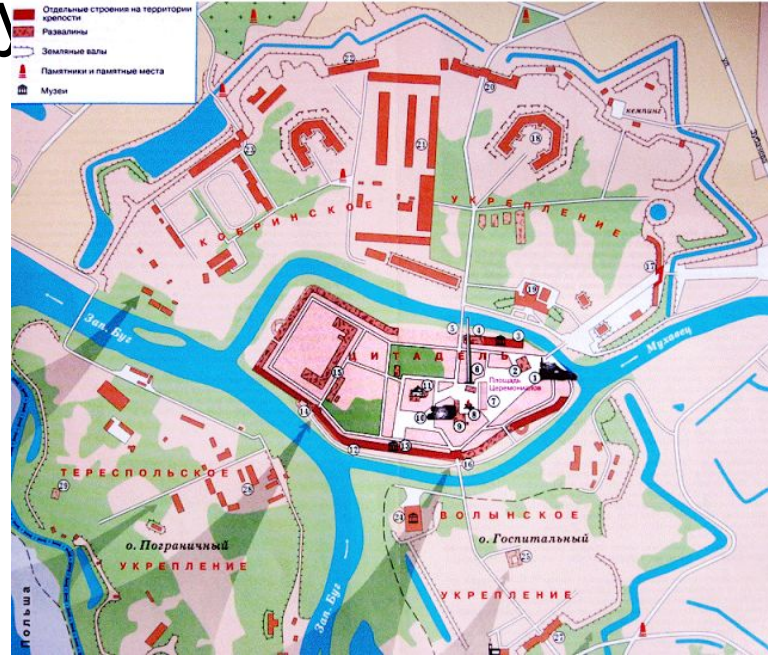
Нападзенне Германіі на СССР

- 22 чэрвеня 1941 г. без абвясчэння вайны Германія нападае на СССР, пачынае рэалізоўваць план «Барбароса»
- Наступленне ажыццяўлялася трыма групамі армій:
- **“Поўнач”** – праз Прыбалтыку на Ленінград,
- **“Цэнтр”** – праз Беларусь на Маскву,
- **“Поўдзень”** – на Украіну.
- Баявыя дзеянні планавалася завяршыць да 1 кастрычніка выхадам на рубеж Архангельск – Волга-Астрахань

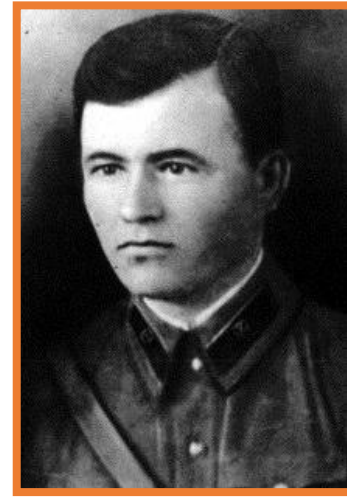

Абарона Брэсцкай крэпасці (22-30.06)

- Брэсцкая крэпасць першай прыняла на сябе

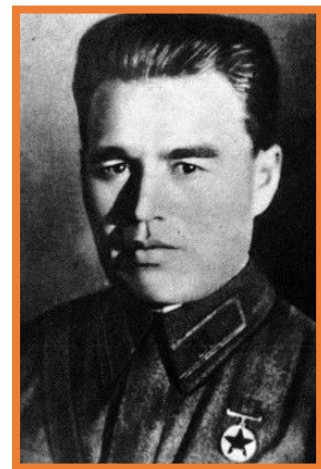
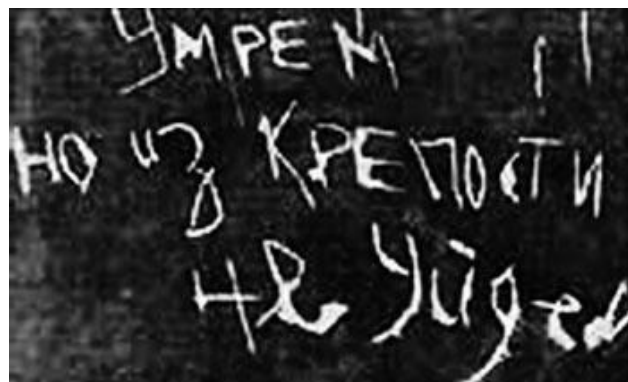
Фамін
Я.

Кіжэватаў
А.

Зубачоў

Гаўрылаў
П.

- На Беларусі войскам Заходняга фронту супрацьстаяла самая магутная нямецкая група армій “Цэнтр”
- 28.06 – акупаваны Мінск, у акружэнні апынулася больш 300 тыс. савецкіх салдат

Камандуючы
групай
армій “Цэнтр”
Ф. фон Бок

Камандуючы
Заходнім
фронтам
Паўлаў Д.Г.

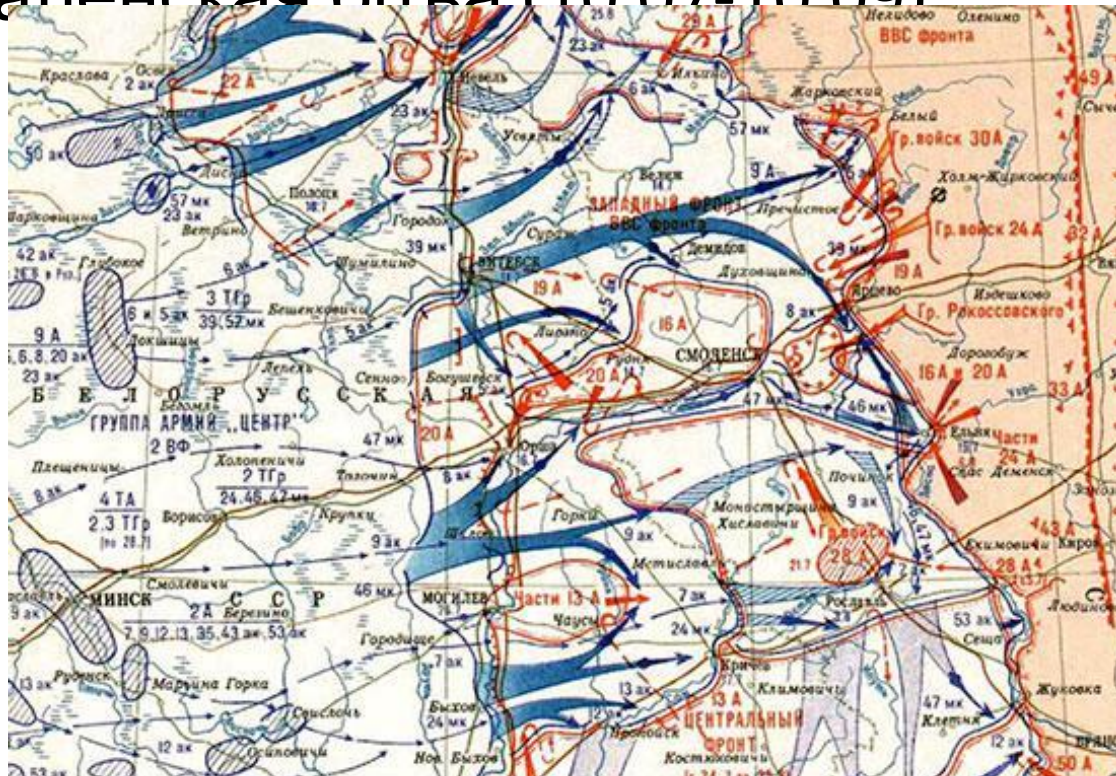
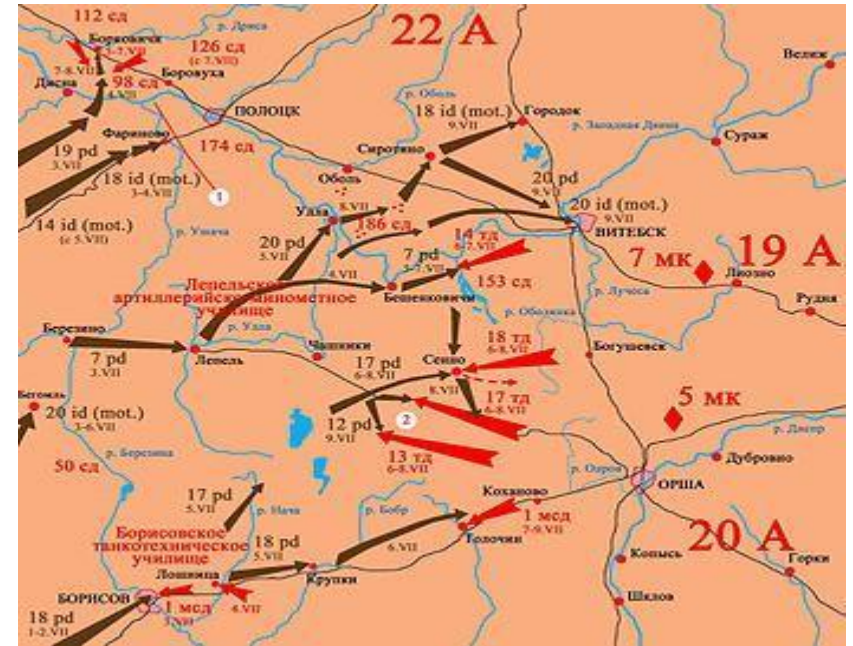

Савецкія
ваеннапалонныя
пачатку вайны

Абарончыя баі

- Бітва пад Сянно 6-10.07 – савецкі контрудар з мэтай спыніць наступленне на Віцебск
- Абарона Магілёва (3-26.07)
- Абарона Гомеля (12-19.08)
- Смаленская бітва (10.07-10.09)

Арганізацыя абароны краіны

22 - 23.06.
1941

Уведзена ваеннае становішча на тэрыторыі пагранічных рэспублік. Пачалася мабілізацыя ваеннаабавязаных 1905 – 1918 гг. нараджэння.

25.06.1941

Арганізавана Цэнтральная эвакуацыйная камісія пры СНК БССР (эвакуявана 124 буйныя прадпрыемствы, 60 НДІ, 20 устаноў адукаці, 1,5 млн. чалавек)

30.06. 1941

Створаны Дзяржаўны камітэт абароны (ДКА) – галоўны кіруючы орган падчас вайны, на чале з І. Сталіным.

Значэнне абарончых баеў летам

1941 г

- Савецкае камандаванне атрымала час для разгортвання сілаў другога стратэгічнага эшалону на лініі рэк Заходняга Дзвіна-Днепр
- Сарваны тэрміны захопу Смаленска і Масквы, што зрабіла немагчымай рэалізацыю “бліцкрыга”

• **Прызначэнне абарончых рэсурсаў ЧА на першым этапе**

Вайны

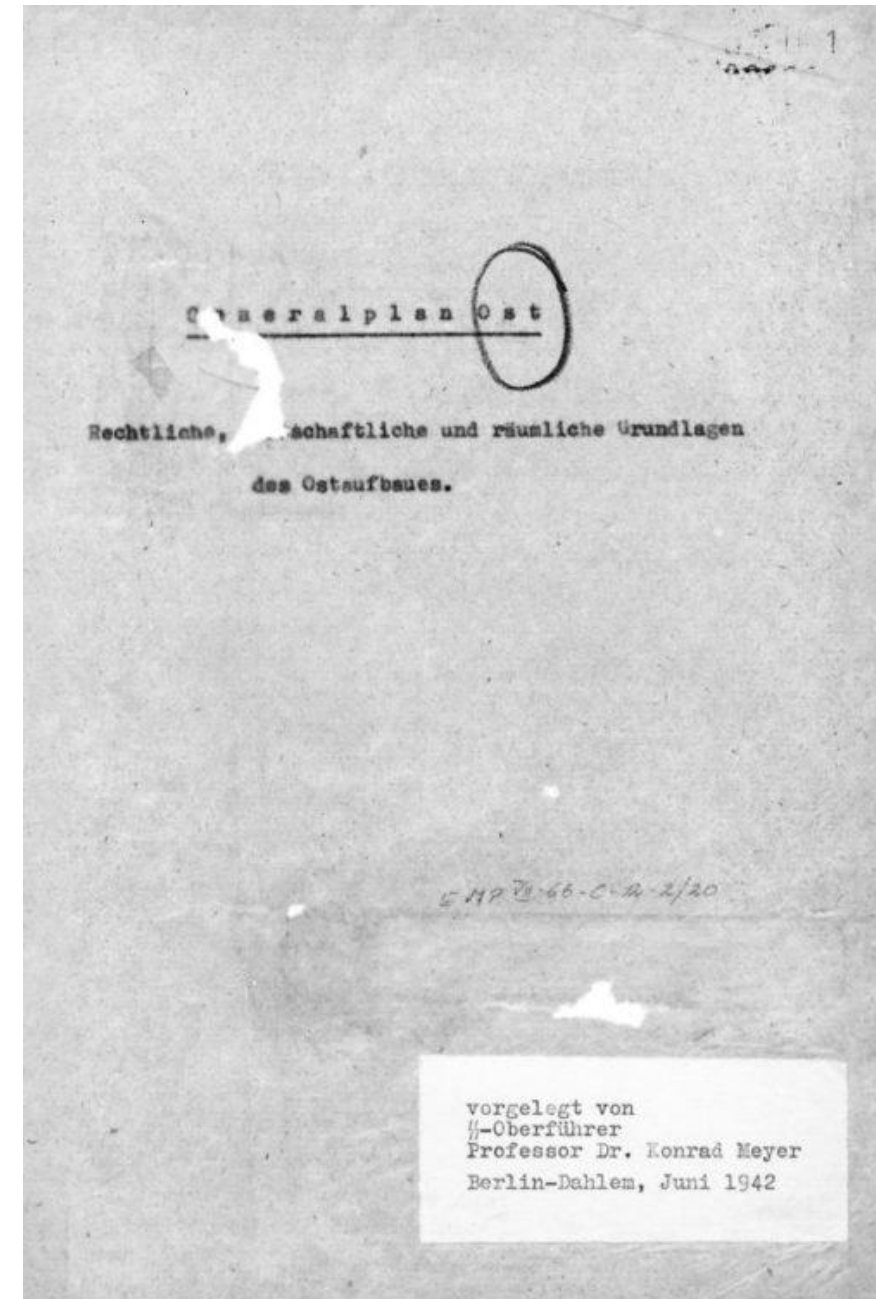
- Праблікі Сталіна і яго акружэння ў ацэнцы ваенна-стратэгічнага становішча і тэрмінах пачатку вайны
- Рэпрэсіі супраць камандзіраў ЧА ў 30-я гг.
- Расцягнутасць савецкіх войск уздоўж лініі фронту. Раптоўнасць нападения.
- Большы вопыт гітлераўскай арміі вядзення баявых дзеянняў.

2. АКУПАЦЫЙНЫ РЭЖЫМ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ

Генеральны план “Ост” – план кіравання ўсходнімі акупаванымі тэрыторыямі

Уключаў:

- Генацыд і этнічныя чысткі
- Выкарыстанне працоўных рэсурсаў
- Каланізацыя акупаваных тэрыторый
- Перасяленне часткі насельніцтва і германізацыя
- “Канчатковае вырашэнне

• Было створана Імперска міністэрства па справах акупаваных усходніх тэрыторый на чале з А. Разенбергам

• Ліквідавалася савецкае адміністрацыйнае дзяленне. Былі створаны рэйхскамісарыяты:

Остланд і Украіна

• Планавалася стварыць: Кавказ, Масковія, Туркестан

Тэрыторыя Беларусі была падзелена:

- Правінцыя Усходняя Прусія
- Генеральная акруга “Беларусь”
- Рэйхскамісарыят “Украіна”
- Тылавы раён групы армій “Цэнтр”

Узброенай апарай фашысцкага рэжыму з’яўляліся акупацыйныя войскі вермахта – ахоўныя дывізіі (5 у 1941 г. на тэрыторыі Беларусі). Яны вартавалі камунікацыі і іншыя ваенныя аб’екты, лагеры

Военно-административное деление оккупированной территории Беларуси (1942)

- На тэрыторыі Беларусі была створана сістэма лагераў і турмаў, дзе без суда і вызначэння тэрмінаў зняволення знаходзіліся дзесяткі тысяч чалавек.
- Месцы зняволення падзяляліся: лагеры смерці для ваеннапалонных (*дулагі, шталагі, афлагі*), для цывільнага насельніцтва (*працоўныя лагеры СД, жаночыя лагеры, перасыльныя лагеры СС, штрафныя, гета*) і інш.
- Усяго на тэрыторыі Беларусі было больш за **260** лагераў смерці, іх філіялаў і аддзяленняў.
- Самым буйным не толькі на Беларусі, але і ўсяго СССР з'яўляўся **Трасцянецкі лагер смерці**, дзе было знішчана 206.500 чалавек.

Б. Папоў

Наиболее крупные концентрационные лагеря и места массового уничтожения советских граждан на оккупированной территории Беларуси

33150

Количество концентрационных лагерей в городе и окрестностях, количество уничтоженного населения

Лесная 88407

Наиболее крупные концентрационные лагеря и места массового уничтожения людей, количество уничтоженного населения

Граница СССР дана на 22.06.1941 г., границы прочих государств — на 1.03.1938 г.

Лагер Азарычы

Шталаг 352, лагерь Масюкоўшчына

Халакост (Шоа) – генацыд яўрэйскага народа

- Ва ўсіх гарадах для яўрэйскага насельніцтва былі створаны **гета** – раёны гвалтоўнай ізаляцыі.
- На Беларусі было 238 гета у 216 населеных пунктах. Самае вялікае ў Мінску (100 тыс. чал.)
- У Мінск для знішчэння дэпартавалі яўрэяў з Еўропы
- За гады акупацыі ў Беларусі загінула ад 400 да 898 тыс. яўрэяў, большасць з іх – вязні гета.
- З 1 жніўня 1943 пачынаецца ліквідацыя ўсіх гетаў у “Спадчыне”. У Беларусі гэта было

Яўрэі Мінскага гета

Канфіскаваныя рэчы еўрапейскіх

За гады акупацыі
Беларусі нямецка-
фашысцкія захопнікі
правялі **больш за 140**
карных аперацый.

Было знішчана **5. 295**
населеных пунктаў, у
тым ліку **628** – разам з
жыхарамі.

Моладзь вывозілася на работу ў Германію, як дабраахвотна так і прымусова.

За часы вайны на працу ў Германію з СССР было вывезене ад 5 да 7 млн.чал, з Беларусі каля 450 тыс.

Bundesarchiv, B 146 Bild-F016197-20
Foto: o.Ang. | 1942 Sommer

© Memorial-Archiv

3. Гарачка

Калабарацыянізм –

супрацоўніцтва з акупантамі

Прычыны:

- Супярэчнасці савецкага ладу – было шмат пакрыўджаных савецкай уладай (раскулачванне, рэпрэсіі)
- Нацыянальная палітыка СССР – нацыянальна арыентаваныя сілы імкнуліся стварыць самастойную дзяржаву
- Прыстасаванне ва ўмовах акупацыі, спосаб выжыць

У Беларусі колькасць калабарантаў ацэньваюць у 80-100 тыс.

**3. ПАРТЫЗАНСКИ І
ПАДПОЛЬНЫ РУХ НА
АКУПАВАНАЙ
ТЭРЫТОРЫІ**

- Антыфашысцкая барацьба вялася ва ўсіх акупаваных Германіяй краінах
- Найбольшых маштабаў партызанскі рух дасягнуў на акупіраванай савецкай тэрыторыі і асабліва на Беларусі (рэспубліка-партызанка).
- Масавы характар партызанскі рух стаў набываць пасля бітвы за Маскву і дасягнуў піку к 1944 г., калі партызаны садзейнічалі наступленню ЧА
- Колькасць удзельнікаў партызанскага і падпольнага руху на Беларусі ацэньваюць у 370 тыс., а на усёй тэрыторыі СССР каля 1

Мерапрыемствы па арганізацыі партызанскага руху

П.
Панамарэнка

П.
Калінін

- 29.06.1941 – дырэктыва СНК СССР аб арганізацыі партызанскай і дыверсійнай дзейнасці
- 01.07.1941 – “Аб разгортванні партызанскай барацьбы ў тыле ворага”, вызначаліся мэты і формы барацьбы
- 05.1942 – ствараецца **Цэнтральны штаб партызанскага руху (ЦШПР)** пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандуючага (П.К. Панамарэнка).
- 09.1942 – ствараецца **Беларускі штаб партызанскага руху (БШПР)** (П.З.

Мэты партызанскага

руху

Ваенная – ускладненне дзейнасці нямецкай акупацыйнай тэрыторыі, падрыў нямецкай ваеннай сілы, якая ішла на фронт

• **Палітычная** – недапушчэння паразумення адміністрацыі і мірнага насельніцтва, падняцце ўсенароднага супраціву,

прывядзення да перамогі савецкай арміі

**партизаны,
мстите без пощады!**

Шляхі узнікнення партызанскіх атрадаў

- Закідваліся на акупаваную тэрыторыю з тылу (для дыверсій)
- Ствараліся на аснове частак ЧА, якія трапілі ў акружэнне
- Арганізоўваліся мясцовым насельніцтвам

**ПАРТИЗАНЫ
БЕРУТ ВРАТА
БЕЗ ПОЩАДЫ!**

- На працягу вайны на тэрыторыі Беларусі дзейнічала каля 1250 партызанскіх атрадаў.

- **Пінскі партызанскі атрад** (*В.З. Корж*)

- атрад **“Чырвоны Кастрычнік”** на Палессі (*Ц.П.Бумажкоў і Ф.І. Паўлоўскі* – першыя партызаны Героі Савецкага Саюза)

- атрад **“бацькі Міная”** (*М.П. Шмыроў*) на Віцебшчыне

- **Яўрэйскі атрад братоў Бельскіх** на Навагрудчыне (*Т. Бельскі*)

В.
Корж

Ц.Бумажкоў

Ф.
Паўлоўскі

М.
Шмыроў

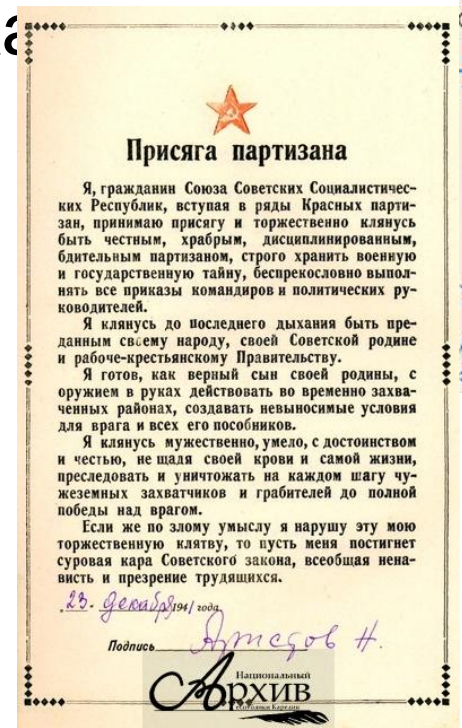
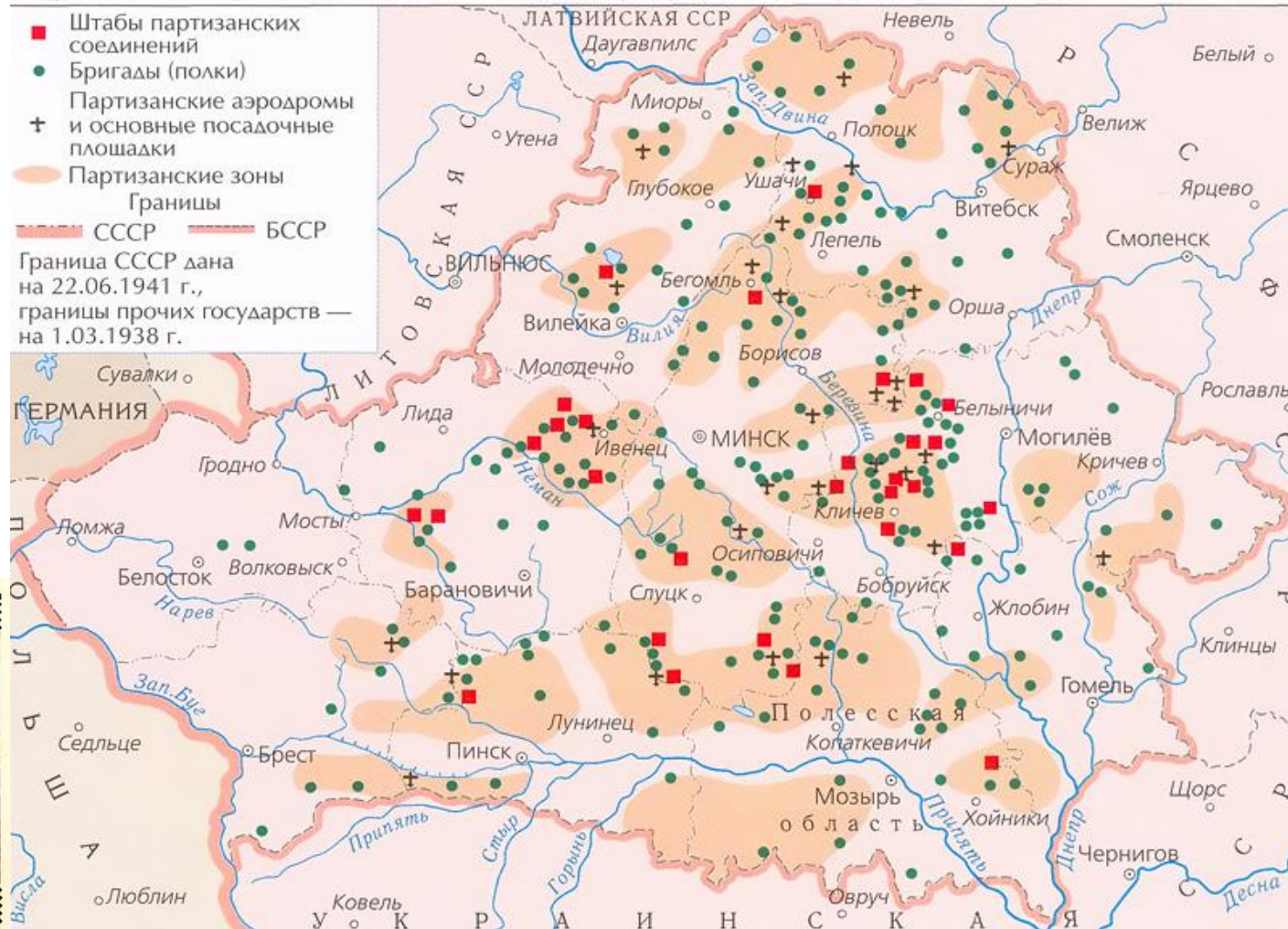
Браты
Бельскія

- У 1942 г. пачалося вызваленне ад акупантаў значных тэрыторый і ўтварэнне там партызанскіх зон (першая на тэрыторыі Кастрычніцкага раёна Палескай вобласці, якую кантраляваў “гарнізон Ф.І. Паўлоўскага”

- Усяго дзейнічала каля 100 партызанскіх зон

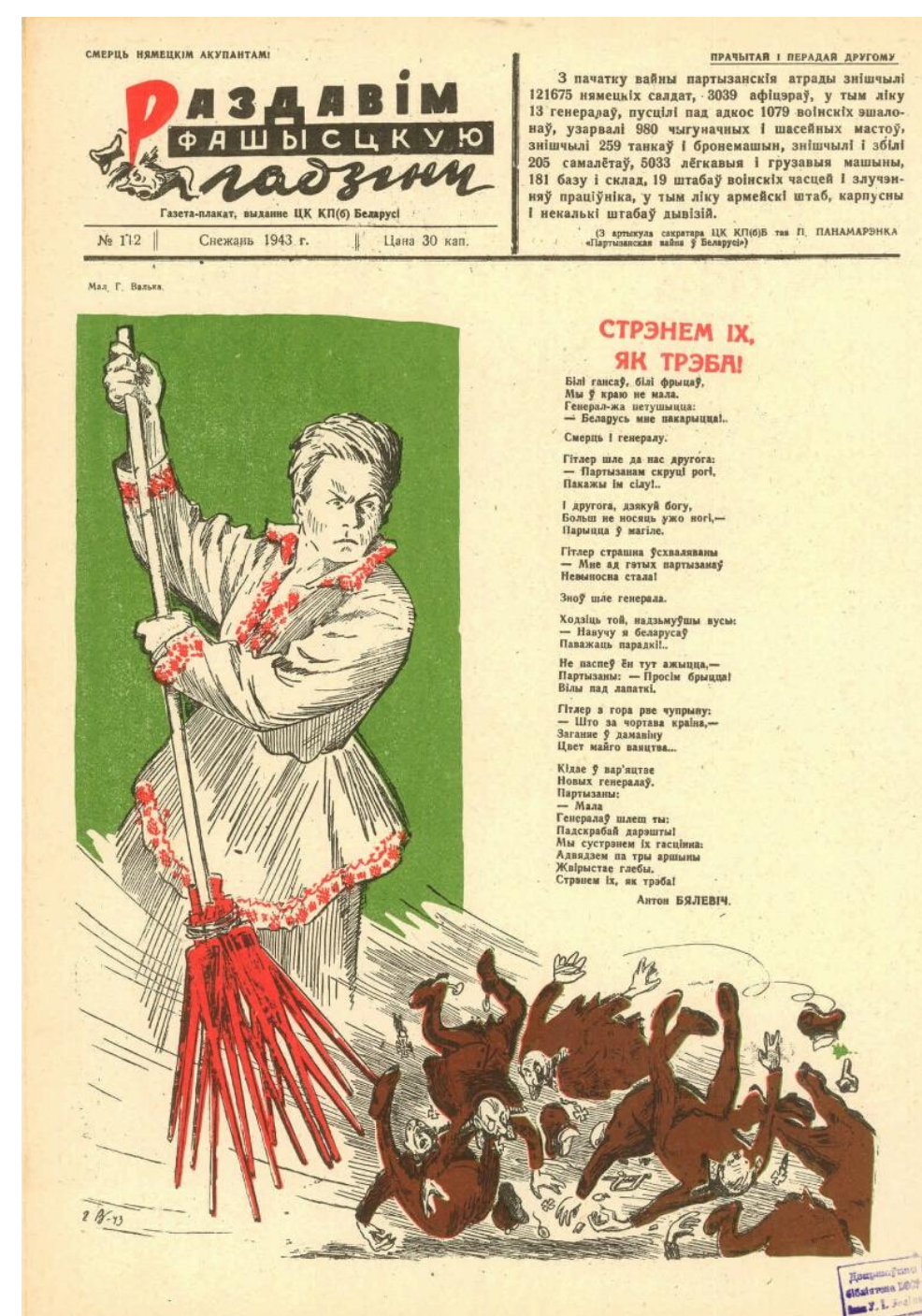
- У 1943 г. каля 60% тэрыторыі Беларусі кантралявалася партызанамі

Партызанские бригады и соединения на оккупированной территории Беларуси (1942—1944)

Асноўныя віды дзейнасці партызан

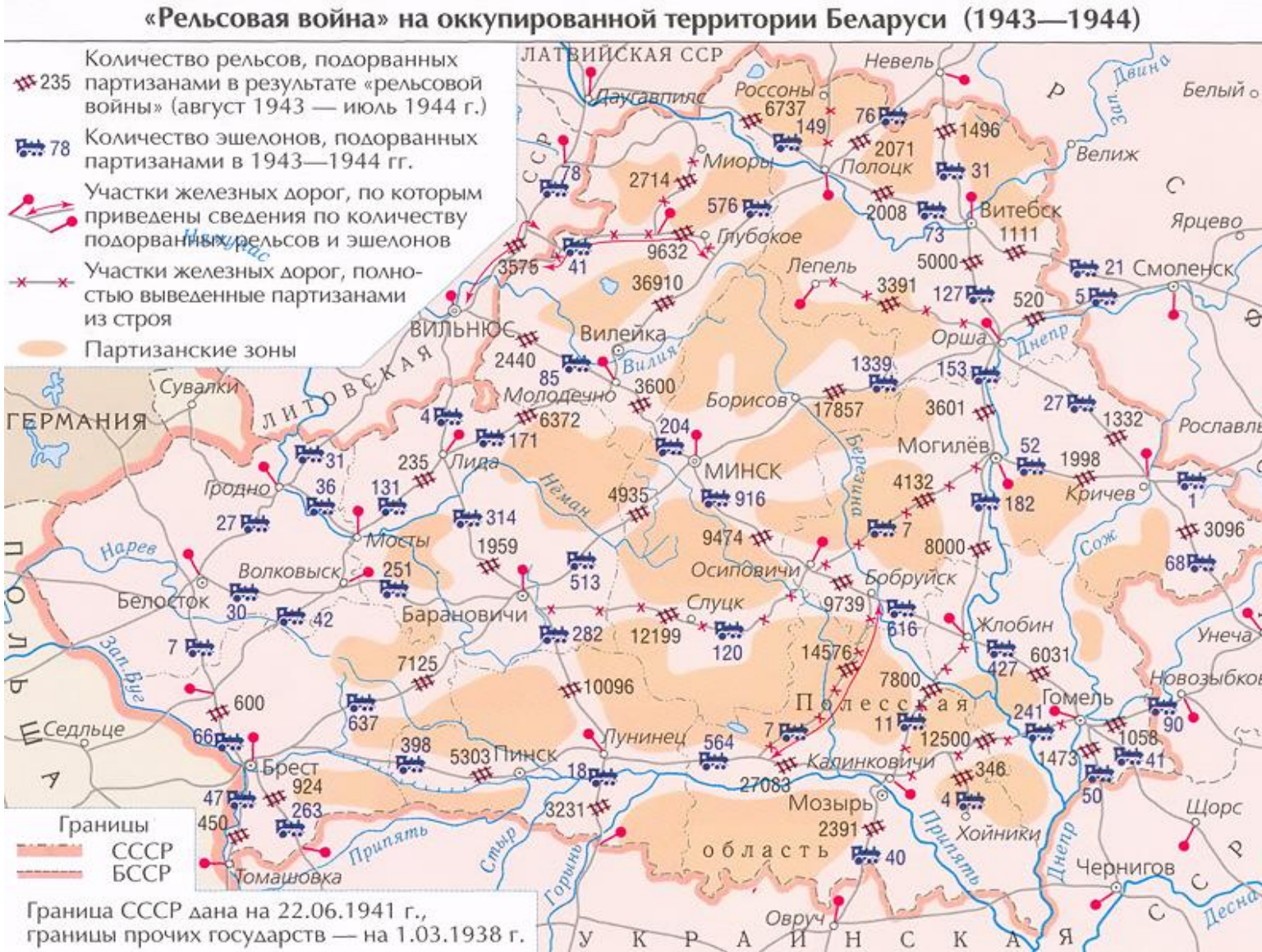
- 1. Дыверсійная – разбурэнне інфраструктуры ворага ў любой форме
- 2. Выведвальная, у тым ліку агентурная
- 3. Палітычная і прапагандысцкая
- 4. Баявая – знішчэнне жывой сілы ворага і калабарацыяністаў
- 5. Інфармацыйная – данясення да насельніцтва сітуацыі на фронце
- 6. Мабілізацыйная – узняцце насельніцтва на барацьбу супраць акупантаў

• “Рэйкавая вайна”

• буйнейшая аперацыя беларускіх партызан па падрыву чыгуначнага палатна (лета 1943 – лета 1944 г.)

• Праводзілася ў 3 этапы падчас Курскай бітвы і аперацыі “Баграціён”

Падпольная барацьба

- У гарадах і населеных пунктах дзейнічалі падпольныя аб'яднанні, арганізатарамі якіх былі ў асноўным камуністы і камсамольцы.
- Асноўныя накірункі дзейнасці – дыверсійная, выведвальная і палітычная.
- Праз падполле на Беларусі прайшло каля 70 тыс. чал.
- Група **К. Заслонава** на Аршанскім чыгуначным вузле
- Група медыкаў-падпольшчыкаў у Магілёве (**У.П. Кузняцоў, А.І.Паршын, Ф.І.Пашанін**)
- Група пад кіраўніцтвам **В. Харужай** у Віцебску (**С.С. Панкова, Е.С.Суранава**)
- Арганізацыя “Юныя мсціўцы” на ст. Обаль (**Е.Зянькова, З.Партнова**)
- Мінскае падполле (**І.П. Казінец, І.К.Кавалёў, М.К. Каржанеўскі, І.І.Матусевіч, М.А.Шугаеў, Л.Я. Адзінцоў**)

К.
Заслонаў

В. Харужая

Е.
Зянькова

З.
Партнова

І. Казінец

І. Кавалёў

Дзейнасць

падпольшчыкаў

- Буйныя дыверсіі на мінскім чыгуначным вузле
- Падрывы складоў у Мінску, Брэсце, Вілейцы, Беластоку
- Падрывы сталовых і рэстаранаў з немцамі ў Гомелі і Мінску
- Самая буйная дыверсія часоў вайны на чыгуначным вузле ў Асіповічах
- Выпуск мінскімі падпольшчыкамі газеты “Звязда”
- Забойства рэйхскамісара В.Кубэ

Ф.
Крыловіч

М. Осіпава,
Н. Траян,
А. Мазанік

- За гады вайны ордэнамі і медалямі СССР былі ўзнагароджаны больш за 184 тыс. партызанаў і падпольшчыкаў.
- 249 з іх атрымалі званне Героя Савецкага Саюза.

Медаль
“Партызану
Айчыннай
вайны”

Медаль
Герой
Савецкага
Саюза

- На тэрыторыі Беларусі таксама дзейнічалі партызанскія часткі, якія змагаліся як супраць немцаў, так і супраць саветаў.

- **Польская Армія Краёва** – падпарадкоўвалася польскаму эмігранцкаму ўраду ў Лондане. Імкнулася аднавіць незалежную польскую дзяржаву ў межах 1939 г.

- **Украінская паўстанцкая армія** (С.Бандэра, Р.Шухевіч) – змагалася за самастойнасць Украіны

**4. ВЫЗВАЛЕННЕ
БЕЛАРУСІ І
НАСТУПСТВЫ
ВАЙНЫ**

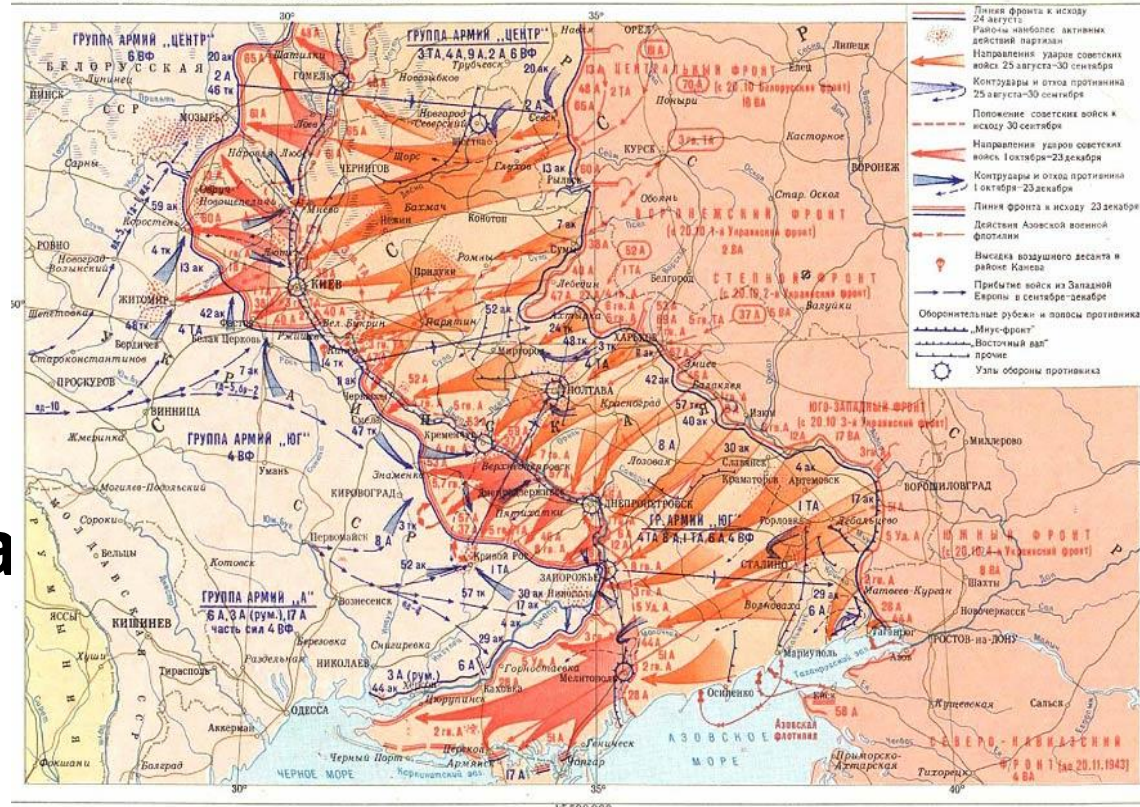
• Перамога ў Курскай бітве стварыла ўмовы для далейшага наступлення ЧА.

• Для абароны на Дняпры немцамі была ўзведзена лінія умацаванняў “Усходні вал”

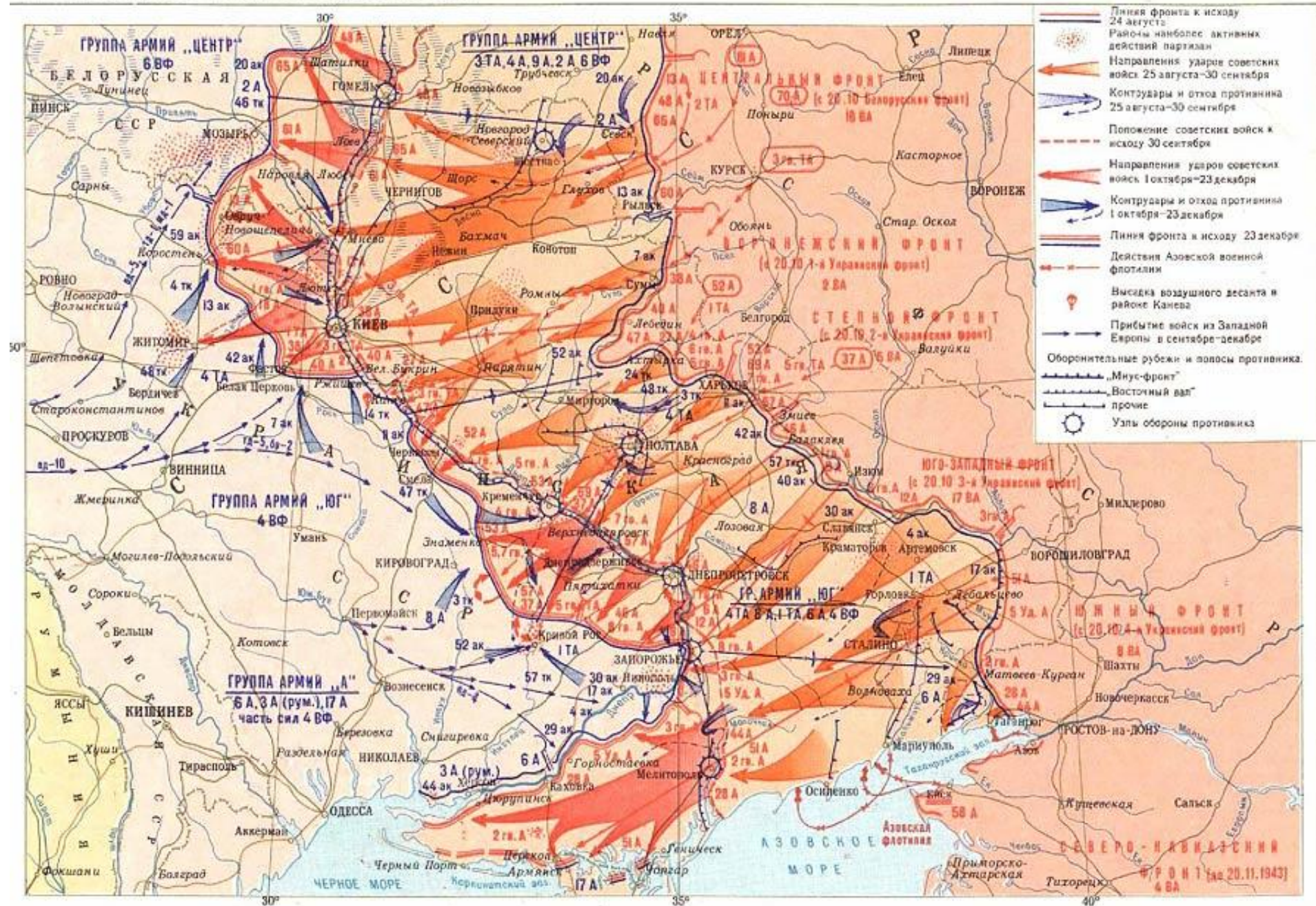
• 26.08 - 23.12.1943 – Бітва за Днепр. Вызвалены Левабярэжная Украіна і Кіеў, Гомель і Мазыр

• 23.09. вызвалены першы населены пункт Беларусі пасёлак Камарын

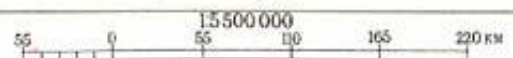
БИТВА ЗА ДНЕПР 25 августа–23 декабря 1943 г.

БИТВА ЗА ДНЕПР 25 августа–23 декабря 1943 г.

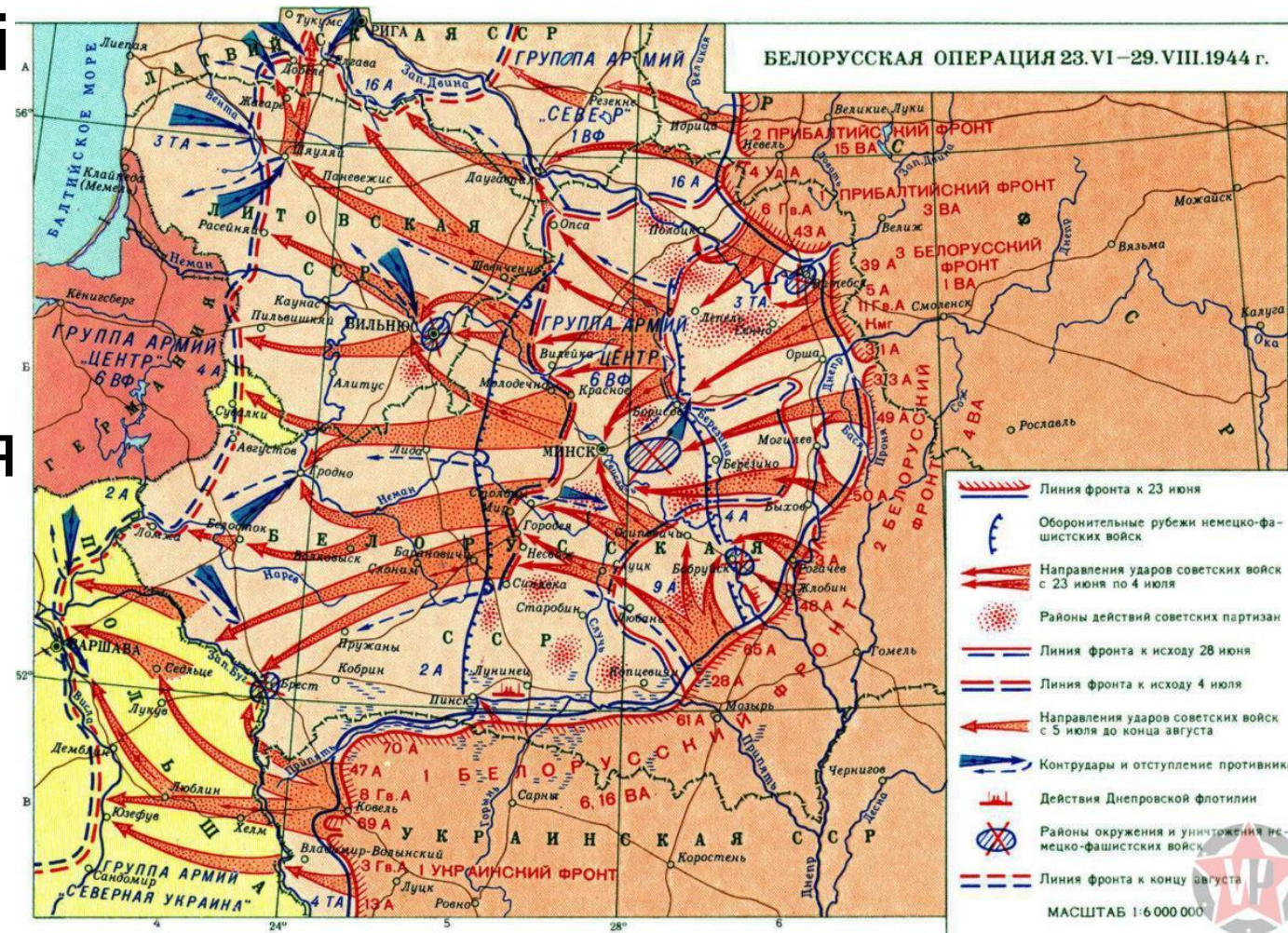
- Линия фронта к исходу 24 августа
- Районы наиболее активных действий партизан
- Направления ударов советских войск 25 августа–30 сентября
- Контрудары и отход противника 25 августа–30 сентября
- Положение советских войск к исходу 30 сентября
- Направления ударов советских войск 1 октября–23 декабря
- Контрудары и отход противника 1 октября–23 декабря
- Линия фронта к исходу 23 декабря
- Действия Азовской военной флотилии
- Высадка воздушного десанта в районе Канева
- Прибытие войск из Западной Европы в сентябре–декабре
- Оборонительные рубежи и полосы противника
- „Мнус-фронт“
- „Восточный вал“
- прочие
- Узлы обороны противника

На 1944 г. было
распрацавана 10 ваенных
аперацый (10 удараў), мэта
якіх вызваленне тэрыторыі
СССР да канца 1944 г. і
стварэнне палацдармаў
для вызвалення Еўропы

Да лета 1944 г. утварыўся т.
зв. «беларускі балкон», для
яго ўтрымання немцы
стварылі абарончую лінію
гарадоў-крэпасцяў
“Фатэрлянд”

Савецкім войскам
супрацьстаяла нямецкая
група армій «Цэнтр»

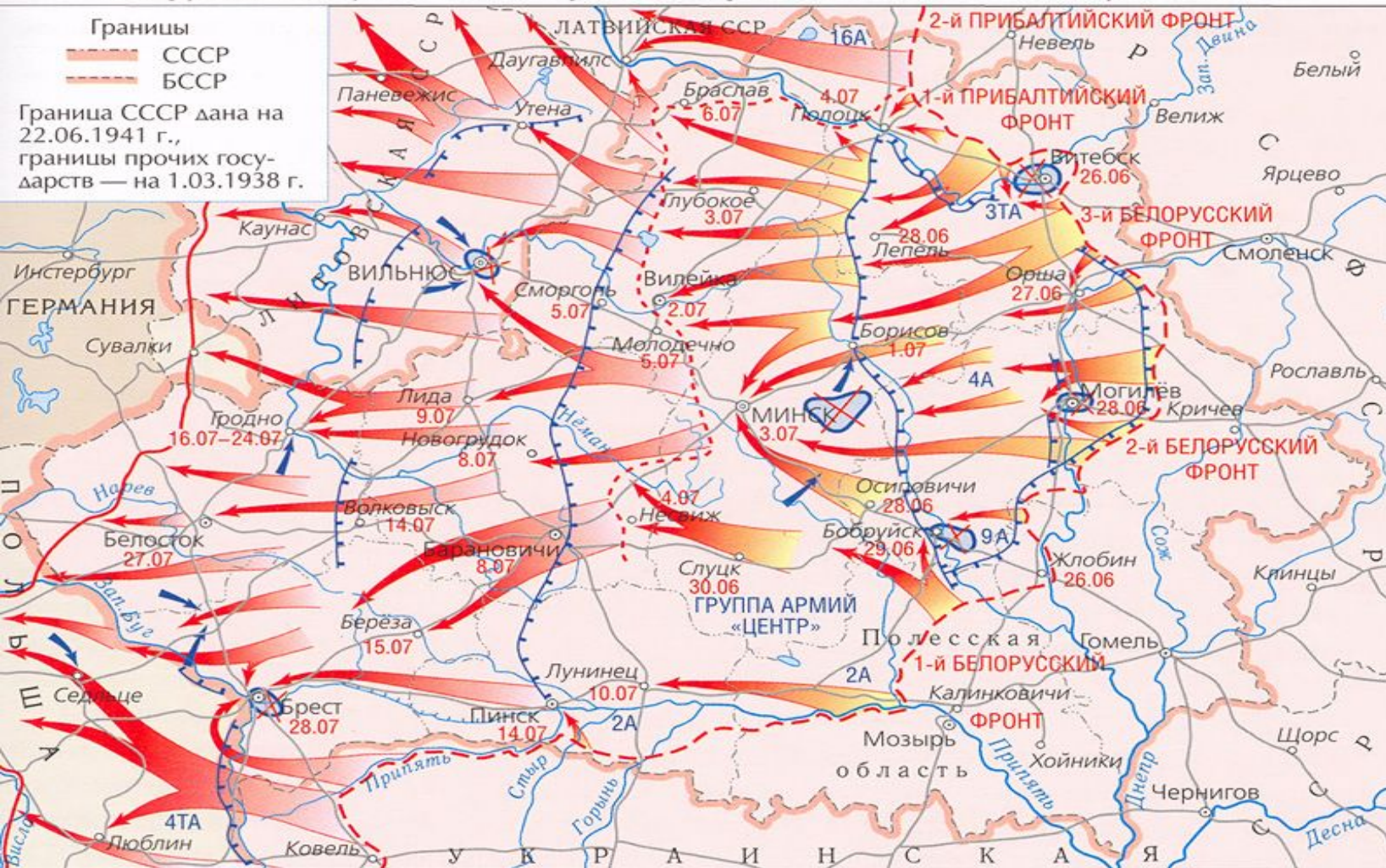
Аперацыя

“Баграціён”

23.06. – 29.08.1944

- Удзельнічалі франты:
- 1-ы Прыбалтыйскі (І.Баграмян)
- 1-ы Беларускі (К.Ракасоўскі)
- 2-і Беларускі (Г.Захараў)
- 3-і Беларускі (І.Чарняхоўскі)
- Дняпроўская ваенная флатылія
- партызанскія злучэнні
- Каардынавалі дзеянні франтоў маршалы А.Васілеўскі, Г.Жукаў.

Аперацыя праводзілася ў два этапы

- 1 этап (да 04.07)** – Віцебска-Аршанская, Магілёўская, Бабруйская, Полацкая аперацыі, акружэнне немцаў пад Мінскам, вызваленне Мінска (03.07)
- 2 этап (да 29.08)** – Шаўляйская, Вільнюская, Каўнаска, Беластоцкая, Люблінска-Брэсцкая аперацыі, ЧА падыйшла да Варшавы, разгромлена група армій “Цэнтр”, ліквідаваны канцлагер “Майданэк”

16.07. у Мінску
прайшоў
партызанскі
парад

17.07. ў Маскве адбыўся
“парад ганьбы” – нямецкіх
салдатаў і афіцэраў, якія
трапілі ў палон у Мінскім
катле, правялі па вуліцах
горада

- У вайне загінула ад 55 да 70 млн. чалавек
- Ад 27 да 42 млн. – страты СССР
- Ад 2,2 да 2,8 млн. – страты Беларусі
- Матэрыяльныя страты склалі 60-70% нацыянальнага багацця ваяваўшых дзяржаў

5. Складванне біпалярнага свету і пачатак “халоднай вайны”

Пасля Другой сусветнай вайны склалася новая пабудова свету на аснове Ялцінска-Пацдамскай сітэмы міжнародных адносін.

Еўрапейскія краіны за час вайны страцілі былую магутнасць, на ролю сусветных лідэраў сталі прэтэндаваць

ЗША

- Засяродзіў у сваіх руках каля 60% усяго багацця свету

СССР

- Меў аўтарытэт пераможцы фашызма і магутнейшую ў свеце армію

«Халодная вайна» — супрацьстаянне паміж былымі саюзнікамі, якое характэрызуецца: падзелам свету на ваенна-палітычныя блокі, вядзеннем прапагандысцкай ідэалагічнай вайны, актыўным удзелам у баявых дзеяннях на перыферыі, гонкай узбраенняў.

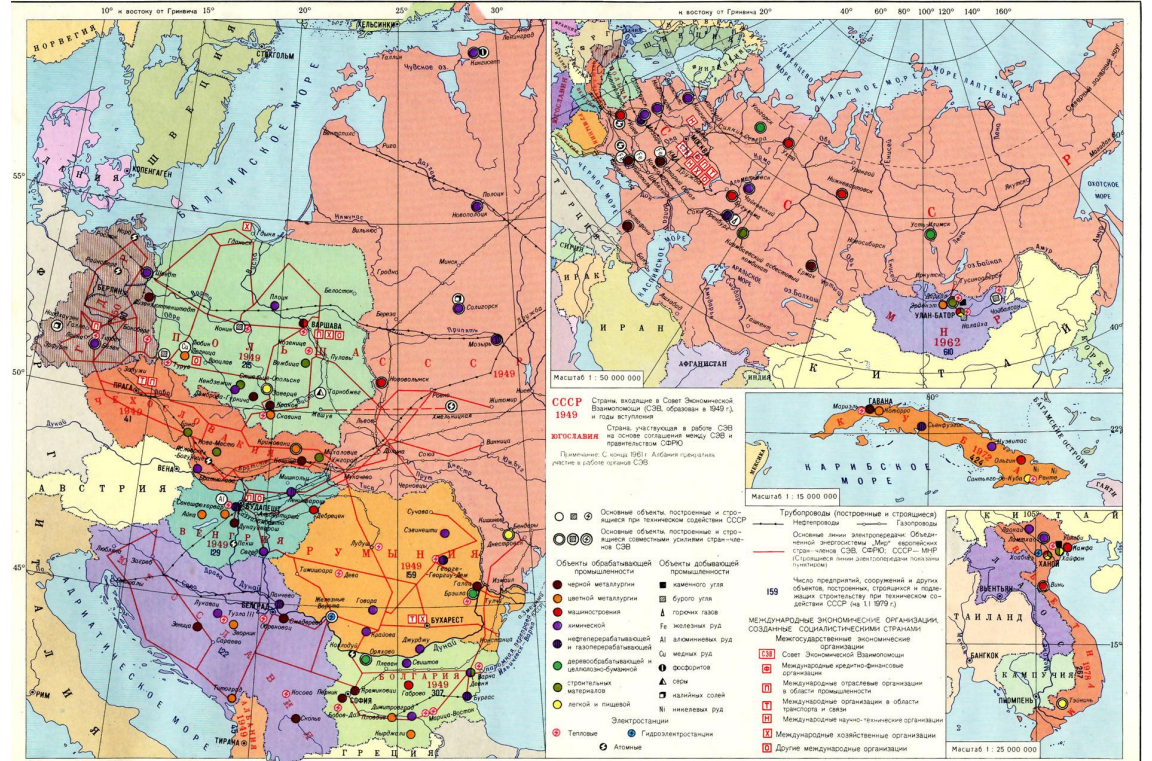
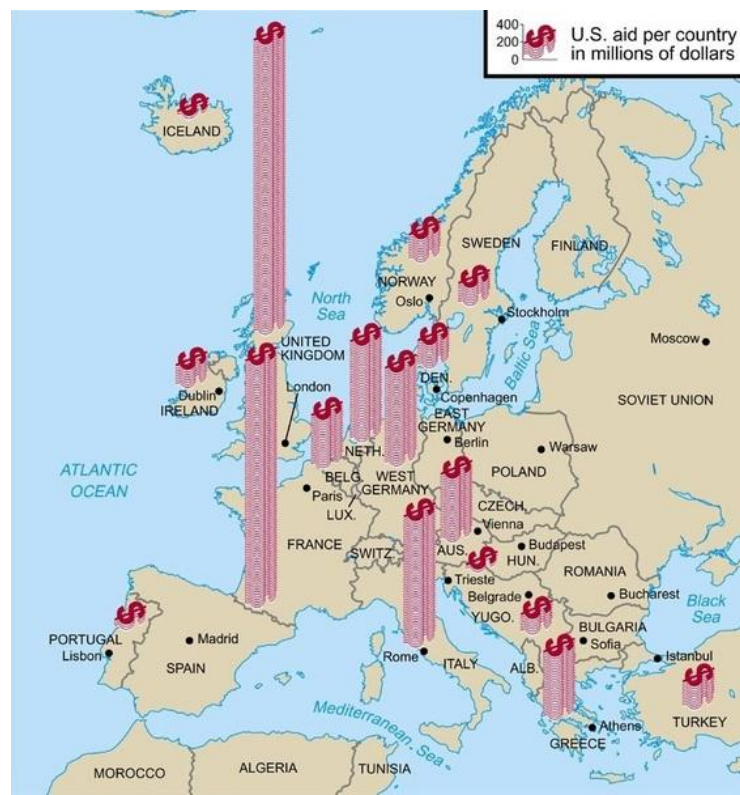

Европа после Второй мировой войны.

Cold War Military alliances

- Founding members of the North Atlantic Alliance (NATO) 1949
- Entry: Greece and Turkey 1952, West Germany 1955, Spain 1982
- Founding members of the Warsaw Pact 1955
- Entry: East Germany 1968
- Withdrawal: Albania 1968

Для допомоги європейським країнам у аднаўленні пасля вайны ў 1948 г. пачаў ажыццяўляцца “план Маршала” (18 краін).
Краіны сацблоку адмовіліся ад удзелу ў ім.

Краіны сацблоку ствараюць у 1949 г. Савет эканамічнай узаемадапамогі (СЭУ)

Ствараюцца ваенна-палітычныя блокі

- 1949 г. – Арганізацыя паўночнаатлантычнага дагавора (НАТА) – 12 краін

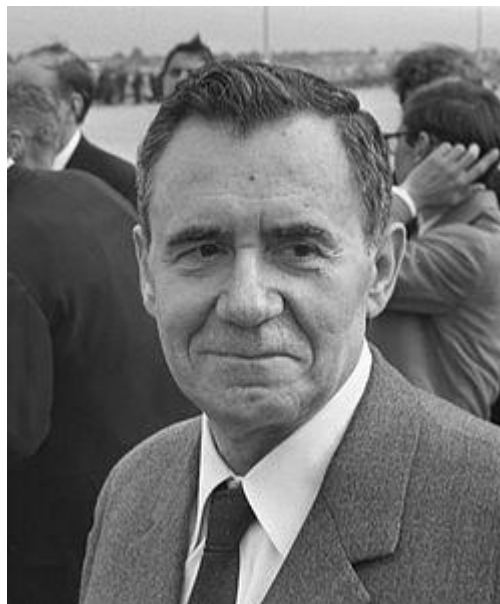
- 1955 г. – Арганізацыя Варшаўскага дагавора (АВД) – 8 краін

Біпалярны

БССР на міжнароднай арэне

- 1944 г. – Міністэрства замежных спраў БССР
- 1945 г. – БССР – рэспубліка-заснавальніца ААН
- 1958 г. – прадстаўніцтва БССР пры ААН

Грамыка А.
А.

**палітычная
сітуацыя і
аднаўленне
гаспадаркі пасля
вайны
(1944-1953 гг.)**

- Аднаўленне палітычных рэпрэсій і ўмацаванне культуры асобы Сталіна.
- Працэсы супраць кіруючых работнікаў, навукоўцаў, літаратараў. (П. Саевіч, А. Жэбрак)
- У 1947 г. прайшлі выбары ў ВС БССР, аднавілі дзейнасць прафсаюзная, камсамольская арганізацыі

1-ы сакратар ЦК
КПБ
П. Панамарэнка

Старшыня МДБ
БССР
Л. Цанавя

Старшыня прэзідыума ВС БССР В.
Казда

У 1952 г. у Мінску быў узведзены помнік
Сталіну

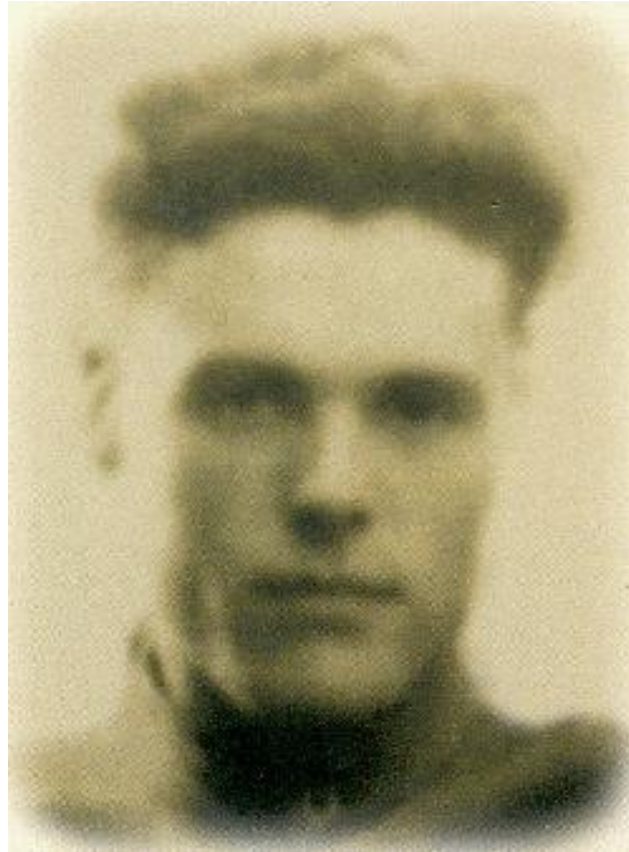

У 1951 г. прыняты
новы сцяг БССР

Антысавецкі супраціў

- Тайныя моладзевыя таварыствы – “Чайка”, “Саюз беларускіх патрыётаў”, “Свабодная Беларусь” – раскрытыя і ліквідаваныя ў 1946-47 гг.
- Узброены супраціў – часткі АК, УПА, “лясныя браты” з часам губляюць падтрымку мясцовага насельніцтва і крміналізуюцца – ліквідаваны да 1952 г.

Расціслаў
Лапіцкі

Я.
Філістовіч

Аднаўленне гаспадаркі

- 4-я пяцігодка (1946-1950 гг.)
- 1949 г. – даваенны узровень ў прамысловасці, 1950 г. на 15% большы.
- МАЗ, МТЗ, МОТАВЕЛА, Віцебскі дывановы камбінат і г.д. (прыярытэт – машынабудаванне)
- У 1947 г. уведзена больш 90 прадпрыемстваў

- 1946 г. – засуха
- Калектывізацыя Заходняй Беларусі – 1950 г. – 83% у калгасах.
- Нізкія закупачныя кошты на сельгаспрадукцыю, адсутнасць грашовай аплаты працы сялян, нізкі ўзровень механізацыі
- План пяцігодкі не выкананы

